

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE
DOMENIUL DE DOCTORAT - TEOLOGIE

REZUMAT
TEZĂ DE DOCTORAT
Biserici construite în județul Constanța
în perioada 1878-1923

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT
Pr. prof. univ. dr. Nechita RUNCAN

STUDENT-DOCTORAND
Dumitru CARABAȘ

CONSTANȚA
2018

CUPRINS

INTRODUCERE	1
1. Sursele de argumentare ale cercetării	6
2. Metodologia cercetării	10
1. STAREA DOBROGEI LA 1878	13
1. Context politic, economic, social și militar	13
2. Viața bisericească dobrogeană la 1878	19
3. Câteva date despre alte confesiuni din județul Constanța	27
2. STAREA CLERULUI	30
2.1. Episcopii Dunării de Jos din perioada 1878-1923	37
2.2. Reînființarea Episcopiei Constanței – Episcopul Ilarie Teodorescu (1923-1925)	48
2.3. Protoiereii Constanței din perioada 1878-1923	49
3. BISERICI CONSTĂNȚENE	56
3.1. Biserici ridicate înainte de Războiul de Independență	56
3.2. Locașuri de cult ctitorite între 1878-1900	89
3.3. Biserici edificate în perioada 1900-1923	145
CONCLUZII	200
BIBLIOGRAFIE	227
ANEXE	250
Anexa 1 – Proclamațiunea M.S. Regală către dobrogeni	
Anexa 2 – Înalt Ordin de zi al M.S.R. Carol I	
Anexa 3 – Constituția Dobrogei	
Anexa 4 – Protopopii Constanței 1878-1923 – fotografii	
Anexa 5 – Biserici constănțene – fotografii	
Anexa 6 – Foi de inspecțiune din 1910	
Anexa 7 – Biserica veche din Almalău – document de arhivă	
Anexa 8 – Parohia Dulgheru solicită Școală duminicală	
Anexa 9 – Numirea preotului Eracle Nicolai de la biserica Sf. Gheorghe din Constanța	
Anexa 10 – Planurile Bisericii din Esechioi	
Anexa 11 – Pastorală de Crăciun - 1923 a PS Ilarie Teodorescu	

Abrevieri

AAT = Arhiva Arhiepiscopiei Tomisului;

AT sec. XXI, Mănăstiri = Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Mănăstiri, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2015;

AT sec. XXI, Protoieria I Constanța = Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria I Constanța, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016;

AT sec. XXI, Protoieria II Constanța = Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria II Constanța, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016;

AT sec. XXI, Protoieria Callatis = Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria Callatis, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016;

AT sec. XXI, Protoieria Medgidia = Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria Medgidia, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016;

AT sec. XXI, Protoieria Altinum = Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria Altinum, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016;

AT sec. XXI, Protoieria Carsium = Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria Carsium, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016;

Ep.Dun.Jos = Episcopia Dunării de Jos;

Inventar 30 sept. 1967 = Inventarul bunurilor cu valoare istorică, artistică și documentară, la data de 30 septembrie 1967.

INTRODUCERE

Dobrogea are un loc deosebit în creștinismul primelor secole, deoarece această regiune a fost binecuvântată de Dumnezeu cu prezența nu numai a Sfinților Apostoli Andrei și Filip, ci și cu o mulțime de sfinți martiri, cuvioși și ierarhi, dintre care amintim doar pe Sfinții Zotic, Atal, Camasis și Filip de la Niculițel, Sfinții Epictet și Astion, Sfântul Dionisie Exiguul, Sfântul Bretanion, Sfântul Teotim, episcopul Tomisului, Sfântul Ioan Cassian și alți „călugări sciți”¹.

Dimensiunile urmelor catedralelor de la Noviodunum, Halmyris, Istria, Tomis și din celelalte cetăți antice dobrogene, precum și prezența, în perioada bizantină, a nu mai puțin de 14 episcopii în acest teritoriu constituie suficiente motive pentru interesul arătat de istoriografia românească atât laică, cât și bisericească, acestui binecuvântat colț de țară.

Dobrogea a rămas peste timpuri un model de conviețuire interetnică și interconfesională, iar existența până aproape de începutul secolului XIX a Mitropoliilor Proilaviei și Silistra, sub stăpânire otomană, o demonstrează.

Urmare Războiului de Independență și prin Tratatul de pace de la Berlin din vara anului 1878 se recunoaște independența României, i se recunosc Dobrogea, Delta Dunării, Insula Șerpilor și se specifică faptul că linia de frontieră cu Bulgaria să pornească în continuarea Dunării, astfel încât să cuprindă populația compactă românească din aceste zone, iar partea din sud, Cadrilaterul să revină Bulgariei.

În acest context, la 14 noiembrie 1878, Dobrogea a reintrat oficial în componența statului român modern. 1878 reprezintă începutul unor procese profunde de transformare a țării și în special a acestui vechi, dar proaspăt teritoriu al patriei.

Iată criteriul pentru cea dintâi bornă a perioadei stabilite ca obiect de studii pentru cercetarea noastră, iar 1923 reprezintă cealaltă bornă, fiind anul reînființării Episcopiei Constanței, mai exact la 30 martie 1923, când Ilarie Teodorescu este instalat episcop al Constanței, anticul Tomis.

Perioada supusă studiului reprezintă cei 45 ani scurși de la reintrarea Dobrogei în granițele românești, de la instalarea administrație române, până la reînființarea vechii Episcopii a Tomisului. Aceste două evenimente deosebite în viața dobrogeană, prin importanța lor atât de evidentă, conturează de la sine o etapă în istoria Dobrogei.

¹ Nechita Runcan, *IX. Contribuția „Călugărilor sciți” la înfăptuirea comuniunii și unității culturale europene, în Studii de Teologie istorică și patristică*, vol. VI, p. 332, Editura Vasiliana '98, Iași, 2013.

Prin prezenta cercetare am intenționat să stabilesc reperele istorice esențiale ale locașurilor de cult ridicate în județul Constanța în perioada 1878-1923 – ***Scopul cercetării.***

Obiectivele Proiectului de cercetare științifică sunt următoarele:

- *primul obiectiv* – să asigur realizarea unei documentări profunde în domeniul de cercetare propus;
- *al doilea obiectiv* – să utilizez metodele de lucru alese, respectiv *analiza documentelor, studiul documentelor și studiul de caz*, așa cum am amintit mai sus;
- *al treilea obiectiv* – să dovedesc, prin intermediul numărului de biserici ctitorite în perioada de referință, că viața bisericească constănțeană a înflorit după reîntoarcerea Dobrogei la Patria Mamă;
- aici consemnăm o concluzie pe care nu am creionat-o ca obiectiv la începutul cercetării, dar care s-a cristalizat cu claritate în decursul elaborării lucrării noastre, anume faptul de necontestat că Biserica Ortodoxă Română și România au dat dovadă de acceptare a celor de alt neam și altă credință, de ajutorare a acestora, nu doar sporadic, punctual și întâmplător, ci sistematic și chiar instituțional.

Semnificația și importanța cercetării propuse rezidă în cunoașterea, în amănunt a vieții bisericești dobrogene în perioada 1878-1923, precum și în validarea sau invalidarea ipotezelor de lucru implicate de obiectivele enunțate mai sus.

Am reușit să identificăm 35 dintre cele 36 de biserici consemnate de Arhimandritul de scaun Ieronim Ștefănescu, numit la 1 iunie 1879 revizor ecleziastic, de către episcopul Iosif Gheorghian. Iar toate locașurile de cult pe care le-am întâlnit fie, majoritatea, încă în uz, fie doar în documente de arhivă, sunt 145. Precizăm aici că unele localități apar de două ori în anumite tabele în care am încercat să sintetizăm informațiile pe care le-am analizat, aceasta deoarece respectiva comunitate a edificat, în fapt, două locașuri de cult.

Lucrarea de față are o *Introducere* în care am inclus *Sursele de argumentare ale cercetării* și *Metodologia cercetării*. Aici am prezentat stadiul actual al cercetărilor în domeniul de referință, indicând câteva teze de doctorat susținute de curând care au tratat subiecte apropiate de tema noastră de interes.

Capitolul întâi prezintă *Starea Dobrogei la 1878* în cadrul a trei subcapitole: *Context politic, economic, social și militar; Viața bisericească dobrogeană la 1878; Câteva date despre alte confesiuni din județul Constanța*. Am ales să redăm integral, atât *Proclamațiunea M.S. Regală către dobrogeni*, cât și *Înaltul Ordin de Zi*, deoarece aceste două documente constituie începutul efectiv al administrației românești în Dobrogea după o pauză de aproape

cinci secole, dar, mai ales, pentru spiritul european al acestora, regele subliniind că „dreptatea României nu cunoaște deosebiri de neam și de religie”, recomandând, totodată, ostașilor români să respecte religia, familia și moravurile populației musulmane.

Al doilea capitol vorbește despre *Starea clerului*, de asemenea, pe parcursul a trei subcapitole: *Episcopii Dunării de Jos în perioada 1878-1923*; *Reînființarea Episcopiei Constanței – Episcopul Ilarie Teodorescu (1923-1925)*; *Protoierii Constanței din perioada 1878-1923*. Am trecut în revistă episcopii și protoierii care au păstorit acest teritoriu, fără să insistăm prea mult asupra activității și operei lor, mai degrabă i-am enumerat, pentru ca greutatea lucrării să o reprezinte bisericile construite în județul Constanța în perioada 1878-1923, iar, dacă ne este permis să ne exprimăm astfel, vedetele să fie comunitățile locale care au ridicat aceste locașuri de cult, prezentate în capitolul următor.

Capitolul al treilea, intitulat *Biserici conștanțene*, constituie partea cea mai întinsă a lucrării, fiind împărțit în trei subcapitole: *Biserici ridicate înainte de Războiul de Independență*; *Locașuri de cult ctitorite între 1878-1900*; *Biserici edificate în perioada 1900-1923*. Aici am prezentat fiecare locaș de cult, încercând să aducem date și despre comunitatea care s-a nevoit pentru el, indicând chiar numele credincioșilor care s-au remarcat în vreun fel anume, acolo unde izvoarele ne-au permis să le identificăm ca atare.

La final am prezentat *concluziile* cercetării noastre, alături de câteva grafice prin care am dorit să subliniem realizările comunităților de credincioși, materializate prin ridicarea, în perioada 1878-1923, doar în județul Constanța, a majorității bisericilor dintre cele 145 identificate de noi. Subliniem faptul că perioada de referință cuprinde și Primul Război Mondial care nu doar a stopat lucrările în desfășurare ci a și distrus sau cel puțin a avariat o bună parte din locașurile de cult existente.

Cele 300 de surse și lucrări consultate le-am împărțit în cadrul *Bibliografiei selective* în opt categorii, astfel: *Izvoare și surse*, *Lucrări generale*, *Lucrări de specialitate*, *Albume*, *dicționare*, *monografii*, *Studii și articole*, *Periodice*, *Webografie* și *Lucrări inedite*.

Din volumul extraordinar de mare de documente de arhivă, Monitoare Oficiale ale României și alte materiale consultate, am ales să prezint în *Anexe* doar câteva pentru a introduce mai lesne cititorul în epoca și tema lucrării. Acest argument l-am avut în minte când am constituit fiecare anexă. De asemenea, am reprodus, în Anexa 5, fotografiile a 116 dintre bisericile care au făcut obiectul studiului nostru, fotografii realizate cu ocazia inventarului din 1967, care se află în dosarele de inventar ale fiecărei parohii și în Arhiva Arhiepiscopiei Tomisului.

1. Sursele de argumentare ale cercetării

Subliniem aici bogata bibliografie referitoare la Dobrogea, în general, reliefată succint și în Bibliografia consultată, menționată la finalul lucrării, dar trebuie să arătăm și lipsa unei lucrări încheiate privind viața bisericească dobrogeană în perioada de interes pentru noi.

Am amintit doar lucrările cele mai importante pe care le-am folosit în analiza noastră, precum și două teze de doctorat recente drept stadiul actual al cercetărilor în zona și perioada de interes, astfel:

Ioana – Laura Caloean, *Repere istorice în evoluția vieții religioase din Dobrogea, în perioada 1878-1950, din perspectiva presei*, teză de doctorat, conducător științific pr. prof. univ. dr. Nechita Runcan, susținută în cadrul Școlii Doctorale Teologie la Universitatea „Ovidius” din Constanța, 2014.

Laurențiu Mănăstireanu, *Viața religioasă în nordul Dobrogei (1878-1918)*, teză de doctorat, conducător științific prof. univ. dr. Nicolae Bocșan, susținută în cadrul Școlii Doctorale Istorie, Civilizație, Cultură la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, 2014.

Un izvor de primă importanță și vechime a fost constituit de „Foile de inspecțiune” ale protopopilor constănțeni.

O altă sursă importantă au constituit-o Istoriile bisericilor și Listele de la inventarul realizat în anul 1967.

2. Metodologia cercetării

Procedura de cercetare, pe parcursul capitolelor dezvoltate în lucrarea de față și în munca de cercetare depusă în vederea atingerii scopului și a obiectivelor propuse s-a concretizat în stabilirea obiectului de cercetat, anume locașurile de cult ridicate în județul Constanța în perioada 1878-1923. Astfel, evidențiem aici faptul că, după prima perioadă de cercetare, datorită volumului mare de informații, am stabilit o dublă delimitare, spațială și temporală, la care am adăugat limitarea interesului nostru doar la biserici.

Metodele de cercetare alese sunt specifice domeniului istorie, demonstrându-și avantajele evidente pe parcursul demersului științific întreprins. Dintre metodele utilizate în cercetarea teologică contemporană amintim următoarele:

- metoda documentării; - metoda cercetării bibliografice; - metoda analizei textului sau a documentelor; - metoda comparativă; - metoda cantitativă; - metoda microistoriei; - metoda calitativă; - metoda interactivă, etc.

În cercetarea noastră am utilizat:

- metoda documentării; - metoda cercetării bibliografice; - metoda analizei textului sau a documentelor; - metoda microistoriei.

Cu privire la metodamicroistoriei, afirmăm că fiecare locaș de cult prezentat în lucrarea noastră poartă marca acestei metode deoarece fiecare biserică este imaginea comunității respective, este produsul muncii și a jertfei credincioșilor, iar la înfrumusețarea sa participă toți, preot, protopop, arhieru, localnici.

De asemenea, am ținut cont de *Ipotezele de cercetare* formulate:

Ipoteza principală: În județul Constanța au fost edificate locașuri de cult între 1878-1923.

Întrebare de cercetare: au fost ctitorite biserici în județul Constanța în perioada de referință?

- Răspuns negativ de ce?
implicații
- Răspuns afirmativ câte? de către cine? când? cum? cu ce au fost înzestrate?
implicații.

Tot aici arătăm dificultățile întâmpinate, astfel:

- ce fel de informații sunt necesare, despre ce și de ce sunt necesare?
- ce fel de date sunt utile – date cantitative și/sau calitative?
- care sunt metodele de colectare a acestor date (interviu, analiză de document, comentariu, exegeză etc.)?
- cum să procesăm informația rezultată din date?

Din aceste dileme ne-au salvat *Instrumentele de cercetare* alese:

- analiza documentelor de arhivă;
- studiul locașurilor de cult, a pisaniilor, în special;
- sinteza informațiilor obținute.

Concluziile rezultate, expuse la locul lor în lucrarea de față, confirmă ipoteza de lucru cu prisosință. Numărul impresionant al bisericilor construite în această perioadă, precum și grija comunităților de a le împodobi cu toate cele necesare, ne fac să afirmăm că, dincolo de simpla confirmare a unor ipoteze de lucru, în Dobrogea, în perioada de referință, viața bisericească a înflorit, amintind de perioada bizantină, când aveam în fiecare oraș o bazilică impunătoare.

CONCLUZII

Dobrogea a rămas peste timpuri un model de conviețuire interetnică și interconfesională.

România demonstrează, în special prin Constituțiile ce s-au aplicat în perioada de referință, respectiv acelea din 1866 și 1923, faptul că era un model de toleranță, unic pentru Europa acelor vremi.

Viața bisericească din județul Constanța din perioada 1878-1923 se remarcă printr-o activitate extraordinară demonstrată de numărul mare de biserici și edificii ecleziale ridicate acum.

Enumerarea bisericilor ctitorite în această perioadă strict cronologic evidențiază activitatea fiecărui protoiereu în parte, fără a mai fi necesar ca, în stadiul actual al cercetării să mai facem alte sublinieri sau nuanțări, ne vom mărgini la a preciza că, pe lângă activitatea edilitară, aceștia aveau în vedere pregătirea preoților, dar și instruirea populației, implicându-se în fondarea școlilor din comunitățile respective.

Toți preoții amintiți aici sunt personalități deosebite ale Tomisului care și-au pus amprenta netrecătoare asupra comunității păstorite cu rezultate nepieritoare, dacă ar fi să ne raportăm fie numai la cele peste 100 de lăcașuri de cult ctitorite în această perioadă sub îndrumarea acestor preoți ce nu au uitat îndemnul Mântuitorului „dar îndrăzniți. Eu am biruit lumea” (Ioan 16,33). Ne impresionează activitatea și dăruirea acestor păstori.

Dintre cele 36 de biserici consemnate, la 1879, de arhimandritul Ieronim Ștefănescu², am putut identifica 35, dintre care 18 au fost înlocuite, în perioada supusă studiului nostru, respectiv 1878-1923, cu alte locașuri de cult noi, drept pentru care le-am tratat și separat, dar și în cadrul capitolelor privind bisericile constănțene ridicate în perioada 1878-1923, astfel că se vor regăsi și în lista corespunzătoare, precum și succint în cele ce urmează:

Nr. crt.	PAROHIA/FILIALA	Anul presupus al ctitoriei bisericii
1.	Aliman	înainte de 1877
2.	Băneasa	Cărți de cult din 1845
3.	Cernavodă – Sf. Nicolae	Icoane 1864, cărți cult 1848-1855
4.	Ciobanu	Icoane 1860, cărți cult 1803-1856

² I. Grigorescu, *Constanța religioasă ...*, p. CXVIII.

5.	Cochirleni	În 1897 înlocuită
6.	Coslugea	Înlocuită la 1900
7.	Dobromir Vale	Înainte de 1860
8.	Dunăreni	1872
9.	Gârlița	Icoane 1862, Evanghelie 1854
10.	Galița	Cărți de cult din 1830
11.	Hârșova – Sf. Nicolae	1856
12.	Medgidia	1850, dărâmată 1899
13.	Mangalia	Epitrop 1872, 2 biserici
14.	Mihai Viteazu	1853 până în 1883
15.	Negureni	Școală în biserică la 1878
16.	Rasova	1848
17.	Seimeni	Icoane 1875
18.	Vlahi	Cărți de cult din 1851-1858

De asemenea, dintre cele 36 de biserici despre care amintea arhimandritul Ieronim Ștefănescu³ am identificat 17 locașuri de cult care au rezistat și după anul 1877, astfel:

Nr. crt.	PAROHIA/FILIALA	Denumirea veche	Filială a parohiei	Anul ctitorii bisericii
1.	Arsa - Mangalia	Capucci		1854
2.	Bugeag		Ostrov	1862
3.	Canlia	Canli-Derea		1862 1863
4.	Constanța – Schimbarea la Față	Metamorphosis	Comunitatea greacă	1865-1867
5.	Gârliciu			1865
6.	Ion Corvin	Cuzgun		1852 ⁴ 1882
7.	Istria	Caranusuf		1860
8.	Izvoarele	Pîrjoaia	Canlia	1860
9.	Mircești	Demircea	Ion Corvin	1830-1840 1872
10.	Oltina			1864

³ I. Grigorescu, *Constanța religioasă ...*, p. CXVIII.

⁴ Istoricul bisericii din satul Mircești, filială a parohiei Ion Corvin în Inventar 30 sept. 1967, Parohia *Ion Corvin*, Filiala *Mircești*, Dosar nr. 2, Ep.Dun.Jos-Galați, Protopopiatul Adamclisi – AAT.

11.	Ostrov	Aluneșu Fîndic		1860
12.	Pietreni	Cocargea		1868
13.	Satu Nou			1861
14.	Sinoe	Casapchioii		1853
15.	Strunga	Cășlea	Oltina	1836
16.	Topalu	Topalu		1865
17.	Viile	Beilic		1856

Astfel, se confirmă întru totul consemnarea arhimandritului Ieronim Ștefănescu, potrivit căreia dintre cele 36 de biserici doar 17 erau în condiții mai bune, restul fiind degradate încât nici nu se putea săvârși în ele slujbele⁵. Precizăm că, în urma cercetărilor efectuate atât pe teren cât și în arhive, dintre cele 36 de locașuri de cult am identificat 35.

Putem trage concluzia că viața bisericească din Constanța la 1878 cel puțin lăsa de dorit, dacă avem în vedere numărul extrem de mic de biserici 36 și cei 40 de preoți, aspect la care adăugăm doar realitatea că, la acea dată, în urbea Constanței singura biserică era Schimbarea la Față, care, în fapt deservea comunitatea grecească din acest oraș.

Totodată, în urma cercetărilor efectuate, am identificat un număr de 110 biserici ridicate în județul Constanța în perioada 1878-1923, astfel:

Nr. crt.	PAROHIA/FILIALA	Denumirea veche a localității	Filială a parohiei	Anul ctitoririi
1.	Dunăreni	Iurt, Mârleanu	Viile	1872-1882
2.	Alimanu			1880
3.	Nuntași – Sf. Dumitru	Duingi	Tariverde	1880
4.	Călugăreni – Adromirea Maicii Domnului	Caciamac	Nistorești	1880-1884
5.	Mihail Kogălniceanu – Sf. Gheorghe	Cara Murat		1882; 1912-1935
6.	Constanța - Catedrala Sf. Ap. Petru și Pavel			1883
7.	Mihai Viteazu – Sf. Dimitrie	Sariurt		1884
8.	Cetatea	Asanlic sau Asaulic		1884

⁵ I. Grigorescu, *Constanța religioasă ...*, p. CXVIII.

9.	Tuzla – Sf. Ecaterina	Capul Tuzla		1884
10.	Saraiu – Sf. Gheorghe	Eni-Serai și Eschis-Sarai		1885
11.	Nicolae Bălcescu – Sf. Arhangheli	Zanechici, Carol I		1886
12.	Săcele – Acoperământul Maicii Domnului	Peletlia		1886
13.	Tortomanu – Sf. Parascheva	Tortomanu		1886-1893
14.	Crucea – Nașterea Maicii Domnului	Satischioi		1887-1889
15.	Vulturu – Sf. Voievozi	Cartalu		1888
16.	Petroșani – Sf. Arhangheli	Chioseler		1889-1903
17.	Cuza Vodă – Sf. Gheorghe	Decuzel, Docuzol, DokuzOğul		1890
18.	Faclia		Saligny	1890
19.	Medgidia – Sf. Petru și Pavel			1890
20.	Dunărea	Boazgic, Boascic		1891
21.	Nistorești – Sf. Nicolae			1891
22.	Bărăganu	Coman-Facă		1892
23.	Ciocîrlia – Sf. Nicolae			1892
24.	Tichilești – Sf. Gheorghe			1892
25.	Runcu – Izvorul Tămăduirii	Tersichioi	Pantelimon	1892-1895
26.	Lipnița			1893-1903
27.	Corbu de Jos – Sf. Împărați	Gargalâcul Mic		1894
28.	Negrești – Adormirea Maicii Domnului	Carabacu		1894
29.	Rasova – Sf. Nicolae			1894-1912
30.	Cernavodă – Sf. Împărați			1895
31.	Pantelimon	Ceatal Ormen, Pantelimonu de Sus		1895

32.	Seimenii Mici – Sf. Dimitrie	Seimeni		1895
33.	Ciobanu – Sf. Ioan Teologul	Groapa Ciobanului		1896
34.	Dumbrăveni	Hairam-Chioi		1896
35.	Vâlcele – Sf. Spiridon			1896
36.	Râmnicu de Jos – Sf. Cuv. Paraschiva			1896 -1904
37.	Cochirleni – Sf. Dumitru			1897
38.	Dulgheru		Vulturu	1897
39.	Gălbiori	Saragea		1897
40.	Țepeș Vodă – Sf. Gheorghe	Chiorcișmea		1897
41.	Dorobanțu	Beleru		1897; 1913
42.	Peștera – Nașterea Maicii Domnului	lângă Mamut Cuius	Cochirleni	1897-1902
43.	Fântânele	Ienan Cișme		1898
44.	Saligny – Sf. Voievozi	Azizia		1898
45.	Viișoara – Sf. Gheorghe	Caceamac		1898
46.	Pecineaga – Sf. Gheorghe	Gherengic		1898-1904
47.	Chirnogeni – Sf. Gheorghe	Ghiomnia sau Ghivelnia		1899
48.	Deleni – Sf. Dumitru	Enigea	Pietreni	1899-1900
49.	Limanu – Sf. Nicolae	Caracicula sau Caracicola		1899-1903
50.	Târgușoru – Sf. Împărați	Pazarlik		1899-1905
51.	Coslugea – Sfânta Treime	Coslugea		1900-1903
52.	Horia – Sf. Dumitru		Tichilești	1902-1903
53.	Olteni – Sf. Dimitrie	Demircea, Demirci	Viroaga apoi Dumbrăveni	1900-1903
54.	Băneasa- Sf. Parascheva	Parachioi		1904
55.	Constanța - Adormirea II	în Anadalchioi		1904
56.	Hațeg – Adormirea Maicii Domnului	Arabagi	Pietreni	1904

57.	Movila Verde – Înălțarea Domnului	Cazil Murat		1901-1904
58.	Movilița – Sf. Parascheva		Topraisar	1904
59.	Seimenii Mari – Sf. Gheorghe	Seimeni	Seimeni	1904
60.	Albești – Sf. Împărați		Cotul Văii	1905
61.	Almalău – Înălțarea Domnului			1905
62.	Constanța - Sf. Andrei			1905; 1925
63.	Cloșca – Sf. Gheorghe	Musluiu	Tichilești	1905; 1948
64.	Cerchezu – Izvorul Tămăduirii	Cerchezchiori		1905-1909
65.	Mereni	Inge Mahale		1905-1907
66.	Constanța - Adormirea I			1906-1911
67.	Corbu de Sus – Sf. Parascheva	Gargalâcul Mare	Corbu de Jos	1906
68.	Dobromiru din Deal – Sf. Gheorghe			1906-1924
69.	Dobromir Vale – Sf. Petru și Pavel		Dobromir	1908
70.	Furnica – Sf. Nicolae		Dumbrăveni	1906
71.	Murfatlar – Basarabi – Nașterea Maicii Domnului	Murfatlar		1903-1906
72.	Topraisar	Topraisar		1906
73.	Colelia (fostă nemțească)		Nistorești	1922
74.	Adamclisi – Sf. Gheorghe	Pendinte de Cocargea		1907
75.	Cogealac II – Sf. Vasile (fostă nemțească)	Cogealac		1907
76.	Cogealac I – Adormirea Maicii Domnului			1928
77.	Cotul Văii – Adormirea Maicii Domnului	Chiragi	Vâlcele	1907
78.	Independența – Buna Vestire	Bairamdede		1908-1922
79.	Lumina (fostă nemțească)	Cogelia		1903; 1941

80.	Castelu – Adormirea Maicii Domnului	Chiostel		1906-1916
81.	Esechioi – Sf. Împărați	Eschioi	Gîrlița	1908
82.	Hârșova – Sf. Împărați	Carsium, Varos		1908
83.	Negru Vodă – Sf. Gheorghe	Cara Omer		1908
84.	Plopeni – Sf. Dumitru	Cavaclar		1908-1909
85.	Băltăgești – Sf. Gheorghe		Gălbiori	1910
86.	Negureni – Sf. Arhangheli	Cuarnîc		1909-1930
87.	Viroaga – Sf. Dimitrie	Calfachioi		1909
88.	Ovidiu – Palazu Mare	Canara		1910; 1936-1958
89.	Stupina – Sf. Arhangheli	Erchesec	Crucea – Satischioi	1904-1910
90.	Darabani – Sf. Gheorghe		Vâlcele	1911-1915
91.	Mircea Vodă	Celibichioi		1911
92.	Rariștea – Sf. Dimitrie	Bazarghian	Negureni	1911-1914
93.	Techirghiol – Sf. Ilie		Tuzla	1909-1914
94.	Gura Dobrogei – Sf. Dumitru	Lângă Cavargic		1905-1912
95.	Miorița	Cadi-Câșla (tc. Kadi Kișla)		1934; 1912 Viză de pantahuză
96.	Siliștea – Adormirea Maicii Domnului	Taspunar	Țepeș Vodă	1915-1923
97.	Vlahi – Sf. Arhangheli	Vlah-kioi		1909-1912
98.	Crângu	Caramat – Kara Amet	Ion Corvin – Cuzgun	1913 clopot
99.	Eforie Sud – Sf. Ioan Botezătorul	Movilă		1913-1935
100.	Șipotele	Ghiolpunar		1913
101.	Mangalia – Sf. Gheorghe			1914
102.	Osmancea – Sf. Voievozi	Osmancea	Mereni	1907-1914,

				sfințită 1924
103.	Pantelimonu de Jos		Grădina	1914-1925
104.	Zorile- Sf. Ilie	Kerim Kuis		1907-1914
105.	Constanța - Sf. Gheorghe			1915
106.	Crișan	Capugiu		1909-1913
107.	Izvorul Mare – Sf. Arhangheli	Mamut Cuius	Peștera	1913-1938
108.	Ștefan cel Mare – Sf. Gheorghe		Saligny	1915
109.	Tufani - Adormirea Maicii Domnului	Cara-Aci sau Șarapcea-Cara-Aci		1913-1923
110.	Mireasa – Sf. Maria	Ghelengic	Târgușoru	1905-1916

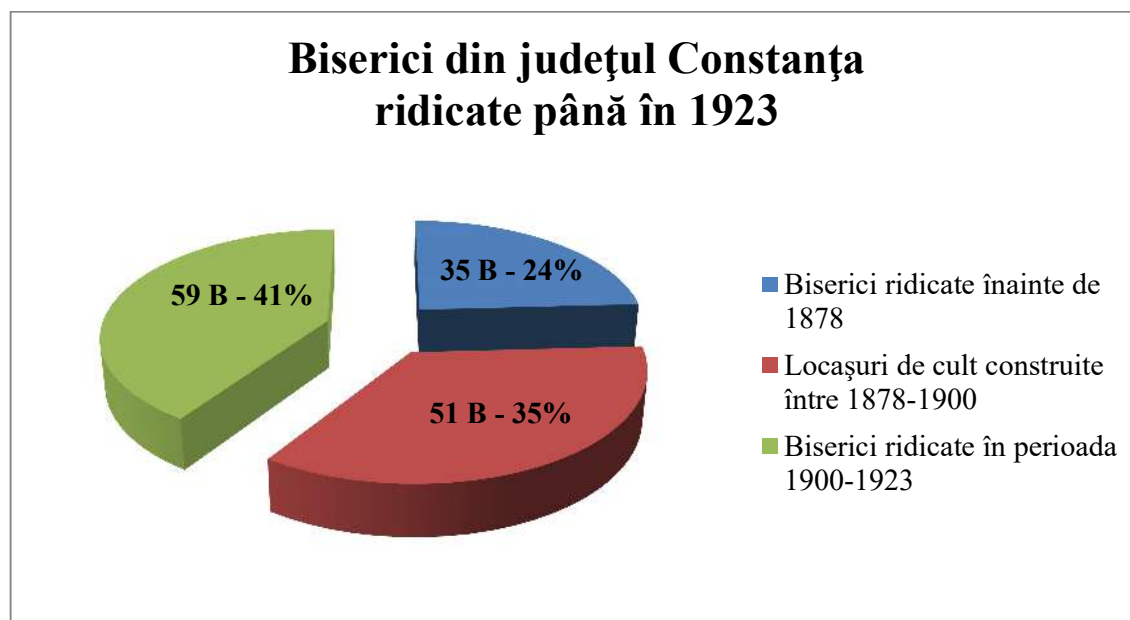
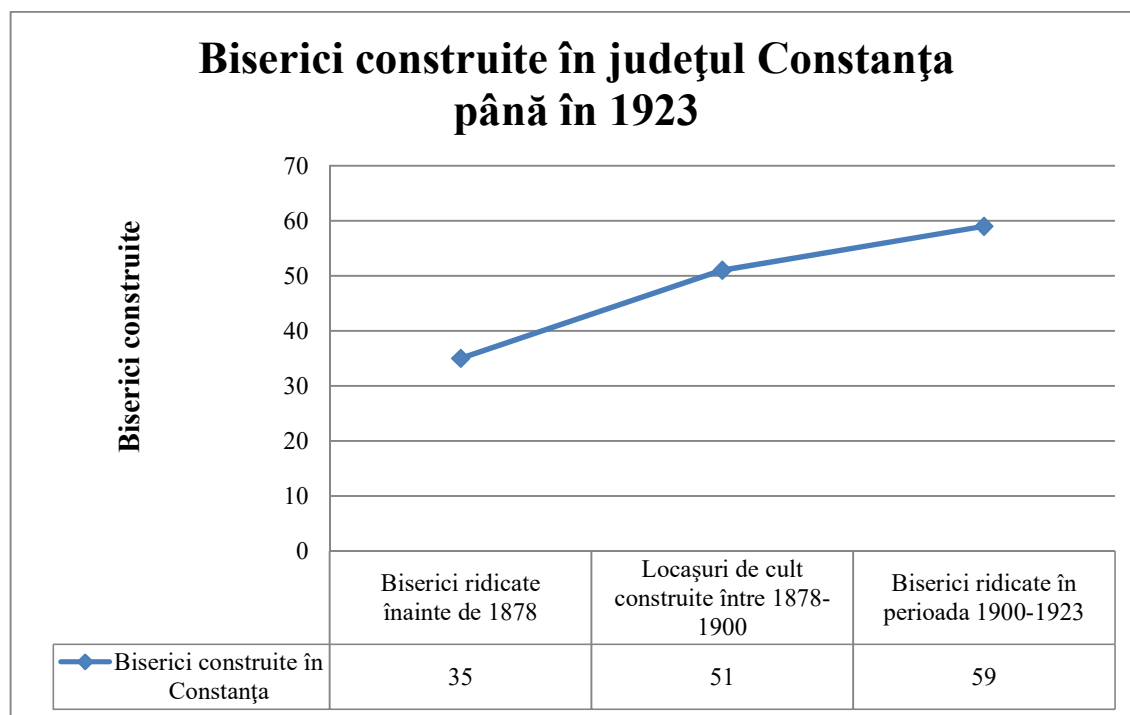
Este evident că numărul bisericilor ridicate în această perioadă de aproape jumătate de veac, 1878-1923, impresionează, mai ales dacă avem în vedere că pe lângă ridicarea locașului de cult în sine au fost construite case parohiale, au fost achiziționate vase, odoare, cărți, veșminte pentru cult și nu în ultimul rând, în majoritatea cazurilor, comunitățile s-au îngrijit și de stabilirea unui teren destinat cimitirului. Trebuie precizat că, în fapt, perioada avută în vedere se restrânge, din cauza Primului Război Mondial, 1916 constituind în realitate borna de final pentru edificarea locașurilor de cult prezentate, aspect ce reiese cu claritate și din tabelul de mai sus.

Din punct de vedere metodologic am prezentat locașurile de cult într-un stil cât mai apropiat de stilul izvorului utilizat, simplu, concis, folosind doar informațiile pe care le-am apreciat importante în creionarea imaginii de ansamblu. De asemenea, în ceea ce privește aspectul administrativ, respectiv parohii, filiale, precizăm că le vom menționa așa cum sunt consemnate în izvoarele consemnate, urmând ca cercetări ulterioare să stabilească statutul actual al acestora.

O altă observație personală pe care am făcut-o în timpul cercetării prezente se referă la realitatea faptului că temele mari ale Istoriei Bisericii Ortodoxe Române au fost sau cel puțin par că au fost acoperite deja, când afirm aceasta mă refer la Războiul de Independență, Marea Unire, declararea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, ridicarea la rang de patriarhat, Primul Război Mondial, războaiele balcanice și multe alte evenimente majore care au marcat istoria în general și perioada supusă studiului nostru, însă tușele mici, care nu se

văd de la distanță, nuanțele locale, micile evenimente personale alcătuiesc marele tablou la care privim toți, numit Istorie.

De asemenea, ne exprimăm nădejdea ca măcar în parte să fi adus la lumină anumite aspecte ale vieții bisericești tomitane din perioada de după Războiul de Independență până la reînființarea Episcopiei Tomisului.

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare și surse:

1. Arhiva Arhiepiscopiei Tomisului – AAT:
 - dosarele fiecărei parohii cu documente de la înființare.
 - dosarele bisericilor întocmite cu ocazia Inventarului bunurilor cu valoare istorică, artistică și documentară din toamna anului 1967.
 - dosarele cu *Foile de Inspecțiune – situația morală și materială a parohiilor*.
2. Arhivele Naționale Serviciul Constanța, Fondul Primăria Constanței.
3. Arhivele Naționale Serviciul Constanța, Fondul Prefectura Constanței.
4. *Copie dupe raportul Prea Cucernicului revisor Ecclesiastic al Eparchiei Dunării de jos No. 597 către Chiriarchie*, în B.O.R. an XXI (1898), nr. 4, p. 457-470.
5. *Copie de pe raportul prea cucernicului protoireu al județului Constanța No. 922 din 31 decembrie 1903, prin care se comunică Sfintei Episcopii a Dunărei-de-Jos rezultatul conferințelor pastorale ținute în acel județ, de la 15-24 octombrie 1903*, în B.O.R. an XXVII (1903), nr. 11, p. 1307-1313.
6. *Copie de pe raportul Prea Cucernicului Protoireu al județului Tulcea sub No. 1318 din august 1904 către Chiriaria Dunărei-de-Jos, înregistrat sub No. 1477 din 13 septembrie 1904*, în B.O.R. an XXVIII (1904), nr. 7, p. 812-821.
7. *Decret nr. 4353 din 7 octombrie 1905 privind înființarea a 17 parohii în județul Constanța, din eparhia Dunărei de Jos*, în B.O.R. an XXIX (1905-1906), nr. 7, p. 802.
8. *Protopopia Județului Constanța, Dare de seamă despre afacerile bisericești, prezentată P.S.S. Episcopului Pimen al Dunărei-de-Jos de Protopopul G.V. Niculescu licențiat în teologie București, stabilimentul grafic Albert Baer, 1905*, în B.O.R., an XXIX, (1905-1906), nr. 3, Secțiunea Bibliografie, p. 344.
9. *Noi parohii în Dobrogea*, în B.O.R. an XXIX (1905-1906), nr. 7, p. 801.
10. Grigorescu, Pr. Ic. I, *Constanța religioasă*, în *Zece ani de autonomie bisericească*, editată de Eparhia Constanța, Consiliul Episcopal, Tipografia Modernă, Călărași-Ialomița, 1936.
11. Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la moartea regelui Ferdinand*, Ed. Humanitas, București, 2000.
12. Giurescu, Constantin C., *Istoria românilor*, vol. 1-3, Ed. ALL, București, 2007.

13. Iorga, Nicolae, *Dobrogea română: Studii și documente*, Ed. Profil, București, 1999.
14. Iorga, Nicolae, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. 1-2, Ed. Saeculum I.O., București, 2011.
15. Lupu, Mihai, *Dobrogea: Repere istorice*, Ed. Europolis, Constanța, 2000.
16. Rădulescu, Adrian; Bitoleanu, Ion, *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998.

II. Lucrări generale:

1. Aczel, I. Emanuil, *Bibliografia publicațiilor periodice și seriale din Dobrogea (până în anul 1947)*, București, 1968.
2. Anghel, Florin, *Despre motivele unui refuz: comunitățile polone din Dobrogea în secolul al XIX-lea și începutul secolului XX*, în *Minoritățile etnice în România în secolul al XIX-lea*, București, 2010, p. 153-162.
3. Anghel, Florin, *Epistolar din barbarie. Tătarii dobrogeni în rapoartele consulare polone în perioada interbelică*, în: *Dobrogea model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 243-249.
4. Arbore, Alexandru P., *Noi informații etnografice, istorice și statistice asupra Dobrogei și a regiunilor basarabene învecinate Dunărei*, Ed. Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1930.
5. Aronescu, George P., *Ce trebuie să știe și să facă un proprietar față de noua lege a exproprierii? (Legea agrară din Muntenia, Oltenia, Moldova și Dobrogea, vechiul regat)*, Tipografia și Librăria Gheorghe N. Vlădescu, Câmpulung, 1921.
6. Bacalbașa, Nicolae, *Generalul Al. N. Narbut, jurnal de campanie în Dobrogea (1877)*, în *Danubius*, 2008, 26, p. 165-170.
7. Basciani, Alberto, *Un conflittobalcanico : La contesa fra Bulgaria e Romania in Dobrugiad del Sud (1918-1940)*, Ed. Periferia, Cosenza, Italia, 2001.
8. Bianu, dr. Vasile, *Însemnări din Războiul României Mari*, tomul II, *Dela mobilizare până la Pacea din București*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1926.
9. Bitoleanu, Ion, *Istoria românilor – dimensiunile sale europene: Note de curs*, Universitatea „Spiru Haret” Constanța, Facultatea de Drept, Ed. Europolis, Constanța, 1999.
10. Brancovivi, Em. M., *Dobrogea : un răspuns Uniunii Scriitorilor, Savanților și Artiștilor Bulgari*, Ed. Cartea Românească, București, 1920.

11. Brătianu, Traian, *Politică și societate în Dobrogea : o istorie a partidelor politice și a administrației publice dobrogene (1878-2009)*, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, Constanța, 2010.
12. Broșteanu, Constantin, *Despre nulitatea actelor de vânzare a pământurilor rurale in loturi mici intervenite între Statul Român și locuitorii din Dobrogea față de locuitorii emigranți*, Tipografia G.A. Lăzăreanu, București, 1895.
13. Carp, Gheorghe, *Cuvântul rostit*, Ed. Institutul de Arte Grafice al Ziarului Dobrogea Jună, Constanța, 1927.
14. Carp. Sandu, *Promovarea culturii românești în Dobrogea Nouă*, Tipografia Băncii Durostorului, Silistra, 1926.
15. Călinescu, Raul I., *Cutreierând Dobrogea meridională*, Editura Adevărul, București, 1936.
16. Cătănuș, Dan, *Cadrilaterul : Ideologie cominternistă și iredentism bulgar, 1919-1940*, Ed. Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2001.
17. Cheramidoglu, Constantin, *Italiani la Constanța*, în: *Dobrogea model de conviețuire multiethnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 148-153.
18. Ciorănescu, Alexandru, *La Dobroudja, terre roumaine: une restitution historique*, Paris, 1939.
19. Cioroiu, Constantin, *Litoralul românesc la 1900 : Repere istorico-literare*, ediția a 2-a, Ed. Europolis, Constanța, 2001.
20. Cioroiu, Constnatin; Mocanu, Aurel, *Cartea românească în Dobrogea înainte de 1877*, Biblioteca Județeană Constanța, Constanța, 1978.
21. Chiciudean, Ion; Halic, Bogdan-Alexandru, *Imagologie. Imagologie istorică*, București, Editura Comunicare.ro, 2005.
22. Colcer, Iosif; Măgureanu, Viorel, *File din istoria Dobrogei*, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Tulcea, Tulcea, 1998.
23. Coman, Virgil coord., *Dobrogea – model de conviețuire multiethnică și multiculturală*, Ed. Muntenia, Constanța, 2008.
24. Coman, Virgil, *Schimbul de populație român-bulgar. Implicațiile asupra românilor evacuați. Documente (1940-1948)*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2010.
25. Coman, Virgil, Yenikale, Ahmet, *Dobrogea în izvoare cartografice otomane (sec. XVI-XIX)*, Eidtura Etnologică din București, 2015, București.

26. Coman, Virgil; Dobrotă, Carmen; Turcitu, Claudiu, *Dobrogea între medieval și modern 1406-1918*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2008.
27. Constantinescu-Mircești, Constantin I., *Ezibei : un sat dobrogean*, București, 1939.
28. Cotan, Constantin Claudiu, *Ortodoxia și mișcările de emancipare națională din sud-estul Europei în secolul al XIX-lea*, Ed. Bizantină, București, 2004.
29. Cotan, Constantin Claudiu, *Romanian Orthodox priests on the World War I Fronts*, în The 3rd Virtual International Conference on the Dialogue between science and Theology, Dialogo Conf 2016, Published by:EDIS – Publishing Institution of the University of Zilina – Slovak Republic, Constanța.
30. Covancef, Petre, *150 de ani din evoluția liniilor ferate din Dobrogea: 1860-2010*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2010.
31. Crăciun, Cristiana; Zbucnea, Gheorghe, *unirea Dobrogei: 130 de ani*, Ed. Semne, Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, București, 2008.
32. Cristache-Panait, Ioana, *Un monument transilvan în Dobrogea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1985.
33. Culea, D. Apostol, *Cât trebuie să știe oricine despre Dobrogea: trecutul - prezentul - viitorul*, Editura Casei Scoalelor, București, 1928.
34. Culicea, Gelu, *Dobrogea în lucrările lui Nicolae Iorga : Bibliografie adnotată și comentată*, Constanța, 1998.
35. Custurea, Gabriel, *Ponduri antice și medievale descoperite recent în Dobrogea (Ancient and medieval weighs recently discovered in Dobrudja)*. Pontica, 2009, 42, p. 671-684.
36. Danesco, Grégoire, *Dobrogea (La Dobroudja): étude de géographie physique et ethnographique*, Imprimerie de l'Indépendance Roumaine, București, 1903.
37. Demetriad, Al. I., *Contribuțiuni la istoricul presei românești din Dobrogea : raport prezentat celui de al III-lea Congres al Federației Generale a Presei de provincie din România*, Ed. Dacia, Constanța, 1934.
38. Doxan, Adrian, *Aspecte ale vieții muzicale constănțene în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea ; Societăți corale de tradiție din Dobrogea*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2005.
39. Dumitrașcu, Gheorghe, *Dobrogea 1884 - 1885 în 31 de răspunsuri ale comunelor la „Chestionarul Hașdeu”*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2010.

40. Ene, Ionel, *Biserica Adormirea Maicii Domnului din Râmnicu-Sărat – moștenire brâncovenească*, Ed. Andrew, Focșani, 2014.
41. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a treia, I, în PSB vol. 13, p. 99, traducere, studiu, note și comentarii de Pr. Prof. T. Bodogae, EIBMBOR, 1987, București.
42. Faiter, Ion, *Monografia liceului "Mircea cel Bătrân"; 1896-1996*, Ed. Muntenia, Constanța, 1996.
43. Gherghel, Alexandru, *Dobrogea în viața românească*, 1935.
44. Giurescu, Constantin C., *Din istoria nouă a Dobrogei: conferință ținută sub auspiciile Universității Libere la 25 februarie 1928*, Ed. Cartea Românească, București, 1928.
45. Ionescu-Dobrogeanu, Marin colonel, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea: geografia matematică, fizică, politică, economică și militară*, Atelierele Grafice I.V. Socecu, București, 1904.
46. Iorga, Nicolae, *Ce represintă în Dobrogea: idei din Conferința ținută în ziua de 11 Ianuar 1910*, Tipografia Neamul Românesc, Vălenii-de-Munte, 1910.
47. Isar, Nicolae, *Istoria modernă a românilor*, partea 1-3, Universitatea „Spiru Haret” București, Editura Fundației „România de Măine”, București, 2005.
48. Lascu, Stoica; Vitanos, C., *Colegiul pedagogic „Constantin Brătescu”: valori ale civilizației românești în Dobrogea: volum dedicat Centenarului Școlii Normale „Constantin Brătescu” din Constanța și aniversării a 115 ani de la reintegrarea Dobrogei la Statul Român*, Ed. Poligraf, Constanța, 1993.
49. Lăpușan, Aurelia, *Album cu amintiri – Mamaia 1906-2006*, Editura Dobrogea, Constanța, 2006.
50. Lăpușan, Aurelia, *Presă și teatru în Dobrogea : Considerații privind receptarea actului teatral în presa locală*, Ed. Mondograf, Constanța, 2000.
51. Lăpușan, Aurelia; Lăpușan, Ștefan, *Drumul pâinii în istoria Dobrogei*, Ed. Dobrogea, Constanța, 2001.
52. Lăpușan, Aurelia; Lăpușan, Ștefan, *Mangalia în paginile vremii*, Ed. Dobrogea, Constanța, 2007.
53. Lăpușan, Aurelia; Lăpușan, Ștefan, *Medgidia Carasu*, Ed. Muntenia, Constanța, 1996.
54. Lăpușan, Aurelia; Lăpușan, Ștefan, *Valori ale culturii de masă în Dobrogea. Școala Populară de Arte și Meserii Constanța*, Ed. Dobrogea, Constanța, 2009.

55. Lăpușan, Aurelia; Lăpușan, Ștefan; Stănescu, Gheorghe, *Constanța: File de album*, Ed. Dobrogea, Constanța, 2005.
56. Lupaș, Ioan T., *Istoria românilor: pentru clasa a III-a secundară*, Ed. Socec, București, 1929.
57. Marcu, Acad. Duiliu, *Arhitectura*, București, Editura Tehnică 1960.
58. Marin, Ana, *Prenumele din Dobrogea: studiu lingvistic*, Ed. Cartea Universitară, București, 2007.
59. Mihăilescu, Vintilă, *The Dobrogea economical and cultural progress under Rumanian rule*, Ed. I. E. Toroutiu, București, Bucovina, 1940. BCU 75637 VARIA
60. Moiceanu, Ion I., *Pagini din istoria adevărată a poporului român*, Ed. Dobrogea, Constanța, 2009.
61. Moldoveanu, Ioan, *Contribuții la istoria relațiilor Muntelui Athos cu țările române (1650-1863). În întâmpinarea a 1040 de ani de la fondarea Muntelui Athos (963-2003)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002.
62. Moraru, pr. prof. dr. Alexandru, *Dicționarul ierarhilor români și străini. Slujitori ai credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române*, Basilica, 2015.
63. Moșescu, Octavian, *Balcic*, Ed. Universitaria, București, 2001.
64. Moșteanu, Marius, *Muzica bisericească în Dobrogea și la Dunărea de Jos de-a lungul veacurilor: Teză de doctorat*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003.
65. Mușat, Mircea; Ardeleanu, Ion, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, vol. I, București, 1983.
66. Nacian, I. I., *Dobrogea: reformele economice și sociale ce ea reclamă*, Editura revistei „Generația Nouă”, Tipografia Ioan Weiss, București, 1892.
67. Nicoară, Vasile, *Dobrogea – o perspectivă europeană*, Ed. Crizon, Constanța, 2011.
68. Nicoară, Vasile, *Dobrogea, regiune transfrontalieră europeană „Cadrilaterul”*, Ed. Muntenia, Constanța, 2009.
69. Nicoară, Vasile, *Dobrogea: spațiu geografic multicultural*, Ed. Muntenia, Constanța, 2006.
70. Nicolescu, Nifon, *Carte de Musică Bisericească pe Psaltichie și pe note liniare pentru trei voci. Întocmită de Nifon N. Ploșteanu, Vicarul Sfintei Mitropolii a Ungro-Valachiei, profesor de Religii la școala secundară de fete, gradul al II-lea din capitală, și*

Arhiereu al bisericei Domnița Bălașa, Tipărită în topografiile: Joseph Göbl, Gutenberg, . București , 1902.

71. Nicolescu, Nifon, *Creștinismul la Români. Conferință ținută în ziua de 30 Noembrie 1902, la liceul de băieți Lolliot din București, strada Italiană No. 5; și în ziua de 14 Decembrie 1902, la școala secundară de fete gradul al II-lea din capitală de Arhiereul Nifon N. Ploșteanu, Vicarul Sf. Mitropolii a Ungro-Vlachiei și profesor de Religione*, Tip. Gutenberg, Joseph Göbl, București, 1902.

72. Nicolescu, Nifon, *Patru Conferințe Religioase ținute la Societatea Femeilor Române, de Arhiereul Nifon N. Ploșteanu, Vicarul Sfintei Mitropolii a Ungro-Vlachiei și profesor de religiune la Școala secundară de fete, gradul al II-lea, din Capitală, care se împarte gratuit*, Tip. Gutenberg, Joseph Göbl, București, 1905.

73. Oboroceanu, Mihaela, *O mărturie a viceconsulului englez, Charles Cunningham, referitoare la Dobrogea (1840) (A testimony of English vice-consul, Charles Cunningham, about Dobrudja (1840). În: Dobrogea model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 88-93.

74. Oncescu, Iulian, *Introducere în istoria modernă a românilor (1821-1918)*, Universitatea „Valahia” din Târgoviște. Facultatea de Științe Umaniste. Centrul de Cercetare a Istoriei Relațiilor Internaționale „Grigore Gafencu”, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009.

75. Pantazi, Ethel Greening, *România în lumini și umbre (1909-1919)*, Humanitas, 2015.

76. Pârvan, V. *Începuturile vieții române la gurile Dunării*, Editura Cultura Națională, București, 1923.

77. Pasailă, Vasile, *Presa în istoria modernă a românilor*, Ed. Pro, București, 2004.

78. Pascu, Prof. Vasile, *Istoria modernă a românilor (1821-1918)*, Ed. Clio Nova, București, 1996.

79. Păcurariu, Mircea, *Dicționarul teologilor români*, Editura Andreiana, Sibiu, 2014.

80. Pârâu, Steluța, *Multiculturalitatea în Dobrogea*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2007.

81. Pecican, Ovidiu, *Istoria românilor*, vol. 1-2, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2010-2011.

82. Penu, Daniela, *Terminologia dobrogeană a numelor de rudenie*, Editura Universitară, București, 2010.
83. Petcu, Marian, *Cenzura în spațiul cultural românesc*, Ed. Comunicare.ro, București, 2005.
84. Petrescu, Teodosie; Rădulescu, Adrian, *Mitropolia Tomisului, tradiție și actualitate*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Constanța, 2004.
85. Petrescu-Comnen, Nicolae, *La Dobrogea (Dobroudja): essai historique, économique, ethnographique et politique*, Payot, Lausanne, Paris, 1918.
86. Petrescu-Dîmbovița, acad. Mircea; Vulpe, acad. Alexandru, *Istoria românilor*, vol. 1-3, Academia Română. Secția de Științe Istorice și Arheologie, Editura Enciclopedică, București, 2010.
87. Pintilie, Ștefan, *Acțiunile militare în Dobrogea*, Editura Universității Naționale de apărare, București, 2003.
88. Popa, Vasile, *Dobrogea, spațiu de interferențe geopolitice*, Editura Universității de București, București, 2006.
89. Popescu, Ilie, *150 de ani de căi ferate dobrogene*, Ed. Club Feroviar, București, 2010.
90. Popoiu, Paula, *Antropologia Dobrogei*, Ed. Universitaria, Craiova, 2010.
91. Popoiu, Paula, *Conviețuire interetnică și multiculturalitate în Dobrogea: Atmagea - un sat german*, Ed. Universitaria, Craiova, 2011.
92. Popoiu, Paula, *Dobrogea – zonă de multiculturalitate și multietnicitate*, în *Arhitectura vernaculară în regiuni multiculturale*, Rîmetea, 2009, p. 135-179.
93. Puiu, Enache, *Istoria literaturii din Dobrogea*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2005.
94. Puiu, Enache, *Scriitori și reviste la Pontul Euxin*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1997.
95. Racovițan, Mihai, *Istoria modernă a românilor: Prelegeri universitare*, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, Centrul pentru Învățământ la Distanță, Ed. Tehno Media, Sibiu, 2002.
96. Radu, Elena coord., *Atlasul antropologic al Dobrogei*, Editura Academiei Române, București, 2010.
97. Râșnoveanu, Ion, *Agricultura și creșterea animalelor – activități predominante în Dobrogea interbelică*, în *Valachia*, 2010, nr. 23, p. 211-216.

98. Râșnoveanu, Ion, *Campania electorală în Dobrogea interbelică*, AMMR, 2009, 12, p. 163-169.
99. Râșnoveanu, Ion, *Viața de noapte, prostituția și decadența morală în Dobrogea interbelică*, AMMR, 2009, 12, p. 25-34.
100. *Repere dobrogene. Note și comentarii de teren. 4*, București, Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, 2004, 315p.
101. Roman, Ioan N., *Despre Dobrogea și dobrogeni: volum dedicat aniversării a 140 de ani de la reintegrarea Dobrogei la statul român*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2008.
102. Roman, Ioan N., *Probleme actuale dobrogene: colonizare, toponimie, proprietatea rurală*, Tipografi Victoria, Constanța, 1921.
103. Runcan, Nechita, *Reflecții teologice și consemnări istorice în presa dobrogeană : (studii și articole)*, Ed. Performantica, Iași, 2007.
104. Runcan, Nechita, *Relațiile României cu Vaticanul în perioada interbelică*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2004.
105. Runcan, Nechita, *Premise istorice ale acțiunii catolicismului în România interbelică*, Ed. Europolis, Constanța, 1998.
106. Runcan, Nechita, IX. *Contribuția „Călugărilor sciți” la înfăptuirea comuniunii și unității culturale europene*, în *Studii de Teologie istorică și patristică*, vol. VI, Editura Vasiliana '98, Iași, 2013.
- 107.
108. Sava, Jenica; Sava, Bogdan Dumitrel, *Nisipari: un sat din stepa dobrogeană*, Ed. Europolis, Constanța, 2009.
109. Sârbu, Vasile; Unc, Octavia Dumitru, *Istoria medicinei dobrogene*, vol. 1, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2010.
110. Scurtu, Cosmin, *Armata terestră română din Dobrogea: de la revenirea Dobrogei la România Mare*, Editura Muzeului Marinei Române, Constanța, 2008.
111. Scurtu, Ioan, *Istoria românilor de la Carol I la Nicolae Ceaușescu: culegere de studii*, Ed. Mica Valahie, București, 2010.
112. Scurtu, Ioan, *Istoria românilor în timpul celor patru regi: (1866-1947)*, vol. 1-4, vol. I – Carol I, Rege al României (1839-1914), vol. II – Ferdinand I, Rege al României (1865-1927), vol. III – Carol II, Rege al României (1893-1953), vol. IV – Mihai I, Rege al României (1921-) ediția a 3-a, Editura Enciclopedică, București, 2010.

113. Scurtu, Ioan; Buzatu, Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1940)*, Ed. Paideia, București, 1999.
114. Seișanu, Romulus, *Dobrogea gurile Dunării și Insula Șerpilor: Sciță monografică studii și documente*, Tipo Moldova, Iași, 2004.
115. Simionescu, Ioan, *Dobrogea*, Editura cartea Românească, București, 1928.
116. Spânu, Alin, *Lipovenii în studiul lui Mihail Moruzov, șeful Serviciului Special de Siguranță din Dobrogea (1919)*, în *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. 3, Sibiu, 2008, p. 51-59.
117. Stanciu, Ion, *Istoria modernă a românilor*, vol. I, II, Ed. Macarie, Târgoviște, 2001, 2002.
118. Stănescu-Stanciu, Theodora; Scurtu, Georgiana Margareta, *Istoria românilor între anii 1918-1940: Documente și materiale*, Editura Universității din București, București, 2001.
119. Stroescu, Vasile, *Dobrogea Nouă: pe căile străbunilor*, 5 vol., Editura Tipografia „Comercială” Iv. D. Smocof, Bazargic, 1924-1927.
120. Șerban, Carmen Raluca, *Pelerin la mănăstirile și schiturile dobrogene*, Ed. Tomis, Constanța, 2004.
121. Tavitian, Simion, *125 de ani de la revenirea Dobrogei în cadrul statal național românesc*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003.
122. Tavitian, Simion, *Armenii dobrogeni în istoria și civilizația românilor*, ediția a 2-a, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2004.
123. Tavitian, Simion, *Dobrogea, tărâmul dintre ape*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2005.
124. Tănăsescu, Gabriela-Violeta; Nacula, Liliana, coord., *Repere dobrogene : ghid virtual*, Ed. Editgraph, Constanța, 2011.
125. Tomici, Mile; Andronache, Persida, *Onomasticon dobrogean: Nume de familie*, Ed. Stephanus, București, 2005.
126. Tușa, Enache, *Imaginar politic și identități colective în Dobrogea*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2011.
127. Țîrcomnicu, Emil, *Identitate românească sud-dunăreană: Aromânii din Dobrogea: Sărbători, obiceiuri, credințe, cultură și viață comunitară*, Editura Etnologică, București, 2004.

128. Voiculescu, Ruxandra, *Centenarul luminii în Dobrogea: 1898-1998*, RENEL-GTDEE, Filiala de Transport și Distribuție a Energiei Electrice Constanța, Constanța, 1998.
129. von Wilfried Heller, Herausgegeben; Sallanz, Josef, *Die Dobrudscha: Ein neuer Grenzraum der Europäischen Union: Sozioökonomische, ethnische, politisch-geographische und ökologische Probleme*, Ed. Otto Sagner, München, Berlin, 2009.
130. Zechia, Dana-Carmen, *Ocupații tradiționale oglindite în lexicul dobrogean : (considerații lexico-semantică)*, Ed. Psihomedica, Sibiu, 2008.
131. Zidaru, Marian, *Războiul economic anglo-german pentru România : Studiu comparativ asupra relațiilor economice româno-britanice și româno-germane*, Ed. Dobrogea, Constanța, 2001.

III. Lucrări de specialitate:

1. Arbore, Alexandru P., *Din etnografia Dobrogei: contribuțiuni la așezările tătarilor și turcilor în Dobrogea*, în *Arhiva Dobrogei: Revista Societății pentru Cercetarea și Studiarea Dobrogei*, publicată sub auspiciile Casei Școalelor și sub îngrijirea d-lui Const. Moisil (prof. secundar). - Vol. 2 (1919), Tipografia Curții Regale F. Göbl, București, 1920.
2. Arbore, Alexandru P., *O încercare de reconstituire a trecutului românilor din Dobrogea*, Tipografia Victoria, Constanța, 1922 și în *Analele Dobrogei* anul III, nr. 2.
3. Bitoleanu, Ion, *Dobrogea: cincizeci de ani de viață românească: 1878-1928 (publicație tipărită cu prilejul semicentenarului reanexării Dobrogei)*, Ex Ponto, Constanța, 2003.
4. Boariu, Ana, *Biserici catolice din Dobrogea*, București, Editura Arhiepiscopiei, 2009, 136p.
5. Brătescu, Constantin, *Dobrogea Regelui Carol I și colonizările dobrogene*, Ed. Tiparul Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1939.
6. Brătescu, Constantin, *Dobrogea*, Ed. Cartea Românească, București, 1922.
7. Brutaru, Pr. Claudiu Cosmin, Druche, Ionuț, *Viața preotului Nicolae Paveliu, ctitorul bisericilor „Adormirea Maicii Domnului - I” și „Sfântul Gheorghe” din Constanța*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2014.
8. Cămărășescu, Ion, *Dreptul de proprietate asupra bunurilor imobiliare din Dobrogea Nouă: regimul creat prin legea dela 1914 față de regimul bulgar în vigoare la data anexiunii (28 iulie 1913)*, Ed. Urbană, București, 1921.

9. Ciorbea, Valentin, *Evoluția Dobrogei între 1918-1944 : contribuții la cunoașterea problemelor geopolitice, economice, demografice, sociale și ale vieții politice și militare*, ediția a 2-a, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2008.
10. Cîrlan, Preot protoiereu Vasile, Druche, Ionuț, *Ferestre în pridvor. Istoricul bisericii „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” din Mangalia*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2014.
11. Clinceni, Partenie, *Biserica autocefală orthodoxă română față cu legea clerului miren și seminariilor. Cuvântările rostite și amendamentele propuse în Senat, de prea Sînțitul Parthenie S. Clinceni, Episcopul Dunărei de Jos. Cu anexele: Lege-pentru alegerea Mitropoliților și Episcopilor-Eparchiști cum și a constituirei Sântului Sinod al Sântei Biserici autocefale orthodoxe-române Și tablourile*, Lito-Tip. Carol Göbl, București, 1893.
12. Clinceni, P.S. Episcop al Dunărei-de-Jos, doctor Partenie, *Sântul Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române și puterea lumescă. Cuvântare rostită în Senatul Român, în ședința de la 19 Decembrie 1894 pentru alegerea mitropoliților și episcopilor cum și a constituirei Sântului Sinod*, LitoTip. Carol Göbl, București , 1895.
13. Cojoc, Marian, *Dobrogea: De la reforma agrară la colectivizarea forțată*, Ed. Muntenia, Constanța, 2001.
14. Dabija, G.A., *Armata română în războiul mondial: (1916-1918)*, vol. I-IV, Editura Ig. Hertz, București, 1928-1937.
15. Diculescu, Constantin, *Episcopul Melchisedec Studiu asupra vieții și activității lui. Teză de licență*, Universitatea din București, Facultatea de Teologie, Tipografia Cărilor Bisericești, București, 1908.
16. Dincă, Gheorghe, *Episcopul Melchisedec*, București, f.a.
17. Drăgoi, Preot Eugen, *Ierarhi și preoți de seamă la Dunărea de Jos 1864-1989*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1990.
18. Druche, Coordonator Ionuț, *Preot Gheorghe Rădulescu. Starea religioasă a Dobrogei în decursul vremurilor. Preot paroh al catedralei „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Constanța între anii 1893 și 1928*, Colecția „Dobrogea creștină” 2, Editura Scythia, Constanța, 2011.
19. Dumitrache-Florești, Vasile, *Mitropolia Munteniei și Dobrogei: Eparhii, mănăstiri și schituri*, Ed. Saeculum I.O., București, 2002.

20. Georgescu, Pimen, *Cuvântarea din Senat la modificarea legi[!] clerului [de] Pimen Episcop al Dunărei de Jos*, Stab. Grafic Albert Baer, București, 1906.
21. Georgescu, Pimen, *Cuvântarea din Senat la modificarea legii Sinodului [de] Pimen, Mitropolit al Moldovei și Sucevei*, Albert Baer, București, 1909.
22. Georgescu, Pimen, *Discursul I.P.S. Metropolit Pimen al Moldovei la Legea Exproprierii și Votul Universal în Senat*, Tip. Ziarului Neamul Românesc, Iași, 1918.
23. Georgescu, Pimen, *Discuțiuni în Senat asupra art. 13 din Legea pentru monopolul vânzării băuturilor spirtoase și măsuri în contra beției [de] Pimen, Episcop al Dunărei de Jos*, Stab. Grafic Albert Baer, București, 1908.
24. Georgescu, Pimen, *Jurământul Ostășesc [de] Pimen, Metropolitul Moldovei*, Inst. de Arte Grafice N. V. Ștefăniu & Comp., Iași, 1912.
25. Georgescu, Pimen, *Jurământul și Cuvinte ostășești [de] Pimen, Mitropolitul Moldovei și Sucevei*, Atel. grafice Socec & Co., București, 1914.
26. Grigorescu, Pr. Ic. I, *Constanța religioasă*, în *Zece ani de autonomie bisericească*, editată de Eparhia Constanța, Consiliul Episcopal, Tipografia Modernă, Călărași-Ialomița, 1936.
27. Hagigogu, Steriu T.; Noe, Constantin; Muși, Vasile Th., *Colonizarea macedoromânii în Cadrilater*, Editura Etnologică, București, 2005.
28. Ilie, Adrian, *Populația evreiască în zona mediană a Dobrogei (secolele XVII-XX)*, în: *Dobrogea model de conviețuire multi-etnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 74-79.
29. Ilisei, Grigore, *Pisani de azi și de demult*, Doxologia, Iași, 2012.
30. Kogălniceanu, Vasile M., *Dobrogea: 1879-1909: drepturi politice fără libertăți*, Socec, București, 1910.
31. Lahovari, Ion N., *Deposdările pământurilor din Dobrogea: discursurile Domnului J.N. Lahovari: ședința Adunării Deputaților de la 10 februarie 1912 și a Senatului de la 15 Fevruarie 1912*, Imprimeria Statului, 1912.
32. Lascu, Stoica, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei (1878-1947)*, Ed. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, Constanța, 1999.
33. Leuștean Lucian, *Orthodoxy and the Cold War. Religion and Political Power in Romania, 1947-65*, Palgrave MacMillan, UK, 2009.
34. Leuștean, Lucian, *Orthodox Christianity an Nationalism in Nineteenth-Century Southeastern Europe*, Fordham Eniversity Press, New York, 2014.

35. Limona, Răzvan, *Naționalitățile și problemele lor în documentele de arhivă dobrogene (1878-1941)*, Tulcea, Harvia, 2007, 240p.
36. Lupașcu-Stejar, Alexandru I., *Din războiul României: Divizia 9-a și regimentul 13 artilerie în Dobrogea, 1916, Divizia 10 și regimentul 3 artilerie la Mărășești, 1917: în lumina adevărului, lucrare critică științifico-morală*, Tipografia Serviciului Geografic al Armatei, București, 1921.
37. Mitu, Arhim. Cosma, Druche, Ionuț, *Chipuri de preoți ai Catedralei „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Constanța în secolul XX*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2015.
38. Moise, Leonida, *Confruntări militare în Dobrogea : Operațiunile Armatei a III-a Române pe frontul în Dobrogea din anul 1916*, Ed. Paideia, București, 2002.
39. Moise, Marian, *Țara dorobanților de fier: Dobrogea*, Ed. Menora, Constanța, 1998.
40. Nica, Arhiepiscop Antim președinte; membri episcop vicar Epifanie Tomitanul, arhimandrit Ieronim Motoc, preot Igor P. Jechiu, *Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos în trecut și astăzi*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1981.
41. Nicolescu, Nifon, *Patru cuvântări rostite la Senat de Episcopul Nifon al Dunărei-de-Jos în Sesiunea din 1911-1912*, Tipografia Profesională, Dimitrie C. Ionescu, București, 1912.
42. Nicolescu, Nifon, *Posițiunea și drepturile Mitropoliților Români. Tesă pentru Licență susținută la [2] Octombrie 1892, de Economu N. Nicolescu, Preot la Biserica Albă din Calea Victoriei și revisor eclesiastic al eparhiei sântei Mitropolii a Ungro-Vlachiei*, Tip. Gutenberg, Joseph Göbl, Bucuresci, 1892.
43. Nicolescu, Nifon, *Discursul rostit de P.S. Sa Nifon Episcopul Dunărei-de-Jos cu ocazia discuțiunii generale asupra proiectului de lege relativ la împrumutul comunei Brăila de 10.200.000 lei în Ședința Senatului de la 21 Februarie 1912*, Imprimeria Statului, București, 1912.
44. Niculescu, Protopopul G.V., *Dare de seamă despre afacerile bisericești prezentată P.S.S. Episcopului Pimen al Dunărei de Jos, Protopopia județului Constanța*, Stabilimentul Grafic, Albert Baer, București, 1905.
45. Nuredin, Ibram, *Comunitatea musulmană din Dobrogea: repere de viață spirituală: viață religioasă și învățământ în limba maternă*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998.

46. Opriș, Ștefan, *Cu Regimentul 68 Infanterie: pregătirea de război, mobilizarea și luptele regimentului în Dobrogea: notițe zilnice din campanie*, 1937.
47. Pentelescu, Aurel; Preda, Gavriil, *Mitropolitul Pimen Georgescu. viața și înfăptuirile sale (1853-1934)*, Editura Printeuro, Ploiești, 2003..
48. Petcu, ierom. Marcu; Pintilie, pr. Adrian; Lihănceanu, Nicolae; Crețu, Ramona-Anca, *Pagini din istoria monahismului ortodox în revistele teologice din România. Personalități*, Editura Bibliotecii Naționale a României, Editura Mitropolit Iacov Putneanu, București, Putna, 2011.
49. Pineta, A.N., *Chestiuni dobrogene: cetățenia în Dobrogea Nouă, regularea proprietății rurale*, Tipografia Gutenberg Hristo Radilof, Balcic, 1924.
50. Pocitan, Arhiereu dr. Veniamin Ploșteanu, *Arhieriei vicari în Biserica Ortodoxă Română*, București, 1937.
51. Rădulescu, Părintele Gheorghe, *Starea religioasă a Dobrogei în decursul vremurilor*, Ed. Scythia, Constanța, 2011.
52. Râșnoveanu, Ion, *Aspecte privind minoritățile etnice și religioase în Dobrogea interbelică*, în: *Dobrogea model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 251-263.
53. Runcan, Nechita, *Două milenii de viață creștină neîntreruptă în Dobrogea*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2003.
54. Sorescu, Roman, *Mănăstirile dobrogene*, Târgu Jiu, Măiastra, 2009, 188p.
55. Stinghie, Horia, *Despre germanii din Dobrogea*, ediția a 2-a, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2007.
56. Stoichin, Preot paroh Ciprian, Druche, Ionuț, *Istoricul bisericii „Sfinții Împărați Constantin și Elena - I” din Constanța*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2013.
57. Pr. Gh. Vlad, *Episcopul Melchisedec*, în MMS, nr. 2, 1952.
58. Vlădescu-Olt, M., *Constituția Dobrogei*, Tipografia „Dor. P. Cucu” No, 15, Strada Academiei, No, 15, București, 1908.
59. Vergati, Radu Ștefan, *Din istoria învățământului românesc din Dobrogea la sfârșit de veac (1878-1900)*, în *Studia varia in honorem Professoris Ștefan Ștefănescu Octogenarii*, București, Brăila, 2009, p. 877-886.
60. Vrabiescu, Nicolae George, *Bune și rele. În război cu regimentul 9 Artilerie: 1916-1918: Dobrogea, Muntenia, Moldova*, 1937.

IV. Albume, dicționare, monografii:

1. *Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Mănăstiri*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2015.
2. *Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria I Constanța*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016.
3. *Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria II Constanța*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016.
4. *Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria Callatis*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016.
5. *Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria Medgidia*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016.
6. *Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria Altinum*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016.
7. *Arhiepiscopia Tomisului la început de secol XXI, Protoieria Carsium*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2016.
8. *Dicționar de personalități dobrogene*, vol. 1-3 *Filosofie, psihologie, pedagogie, logică, sociologie, teologie*, colegiu red. Constanța Călinescu, Liliana Lazia, Ioan Popișteanu, Ex Ponto, Constanța, 2004, 2005, 2009.
9. *Dobrogea: cincizeci de ani de viață românească: 1878-1928: publicație tipărită cu prilejul semicentenarului reanexării Dobrogei*, în *Analele Dobrogei* ; An 9, vol. 1/1928, Cultura Națională, București, 1928.
10. *Istoria Românilor*, vol. I-IX, Academia Română. Secția de Științe Istorice și Arheologie, Editura Enciclopedică, București, 2001-2008.
11. *Statutele Societății clerului român „Solidaritatea” din eparhia Dunărei de Jos* ..., B.O.R., an XXVII, 1903-1904, p. 215-226.
12. *Sulina: cântecul Deltei*, Casa de Cultură Sulina, Ministerul Culturii și Cultelor, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2008.
13. *Zece ani de autonomie bisericească*, - Situația Generală a Eparhiei – subdiviziuni administrative - personalul, Împărțirea județului Constanța pe proto-circumscripții, în, editată de Eparhia Constanța, Consiliul Episcopal, Tipografia Modernă, Călărași-Ialomița, 1936.

V. Studii și articole:

1. Bușă, Daniela, *Dobrogea în conștiința europenilor din prima jumătate a secolului XIX (Dobrudja in the Europeans' consciousness in the first half of 19th century)*. AMMR (Anuarul Muzeului Marinei Române), 2010, 13, p. 110-116.
2. Ciocîltan, Alexandru, *Martin Gruneweg prin Moldova, Țara Românească și Dobrogea (Martin Gruneweg through Moldavia, Wallachia and Dobrudja)*. SMIM (Studii și material de istorie medie. Academia Română. Institutul de istorie „Nicolae Iorga” București), 2009, 27, p. 209-248.
3. Ciocîltan, Alexandru, *Tătarii din Dobrogea în însemnările lui Martin Gruneweg*, în *Moștenirea istorică a tătarilor*, vol. 1, București, 2010, p. 199-206.
4. Ciorbea, Valentin, *Cu privire la evoluția frontierei româno-bulgare*, în *In honorem Ioan Ciupercă. Studii de istorie a românilor și a relațiilor internaționale*, Iași, 2007, p. 505-513.
5. Ciorbea, Valentin; Culicea, Gelu, *Dobrogea în scrierile lui N. Iorga deținute de Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” din Constanța (Dobrudja in Nicolae Iorga's writings from the County Library “Ioan N. Roman” from Constanța)*. În: *Nicolae Iorga 1871-1940. Studii și documente*, vol. 9, București, 2009, p. 145-168.
6. Ciubotaru, Iulian Marcel, *Din corespondența inedită a episcopului Melchisedec Ștefănescu*, în *Historia Universitatis Iassiensis* an IV/2013, p. 253-323.
7. Cojoc, Marian, *National minorities in Dobrudja during the first stage of communism (1947-1965). A case of study: the Greeks, the Turks and the Tartars*, în *Dobrudja: a cross cultural blend: multi-ethnicspace*, Târgoviște, 2007, p. 167-198.
8. Cojocaru, Ionuț, *Turco-tătarii din Dobrogea în secolul XX*, *Historia*, 2009, 9, nr. 85, p. 29-32.
9. Covacef, Petre, *Țigani musulmani de la Constanța*, în: *Dobrogea model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 154-169.
10. Drăgoi, pr. Eugen, *Monahismul în Dobrogea din secolul al XIX-lea până în anul 1918*, în *Analele Universității „Dunărea de Jos” Galați, seria 19, Istorie, tom VIII*, 2009, p. 61-87.
11. Giosan, Stela, *Fonduri familiale armenesti (Armenian family funds)*. În: *Dobrogea model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 396-399.
12. Giurescu, Constantin C., *Dobrogea, vechi pământ românesc: conferință ținută la Societatea de Radiodifuziune în ziua de 22 septembrie 1939, orele 20:35*, Ed. Monitorul

Oficial și Imprimeriile Statului, București, 1940. Extras din Buletinul Muzeului Militar Național, anul III, nr. 5-6.

13. Iancu, Bogdan, *Dobrogea – identități și crize*, Facultatea de Științe Politice S.N.S.P.A., Extras din *Societatea reală* vol. 5 (2009), Paideia, București, 2009.

14. Ionescu, Ion Gr., *Dobrogea euxinos (1821-1878)*, În: *Dobrogea model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 80-87.

15. Istina, Marius Alexandru, *Câteva considerații privind opera istorică a episcopului Melchisedec Ștefănescu*, în *Carpica XXVII*, 1998, p. 191-212.

16. Lascu, Stoica, *Geopolitică regional – Dobrogea de Sud în contextul anului 1913. Mărturii de epocă (Regional geopolitics – South Dobrogea in the context of 1913. Testimonials form the epoch)*. AUOC-I (Analele Universității „Ovidius” Constanța. Seria Istorie. Științe politice. Relații Internaționale și studii europene), 2007, 4, p. 43-105.

17. Moldoveanu, Ioan, *Biserici bucureștene demolate în timpul comunismului*, în *B.O.R.*, nr. 10-12, 1993, p. 178-193.

18. Perde, Romulus, *Legislația și măsurile de ordine publică în Dobrogea imediat după reintegrarea în cadrul statal românesc*, În: *Dobrogea model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 129-131.

19. Scurtu, Costin, *Războaiele est-europene și Dobrogea în secolul al XIX-lea (The east- European wars and Dobrudja in the 19th century)*. AMP (Acta Musei Porolissensis. Muzeul județean de istorie și artă Zalău), 2008, 30, p. 433-448.

20. Scurtu, Costin, *Turco-tătarii din Dobrogea în armata română (sfârșitul secolului XIX - începutul secolului XX)*, în *Minoritățile etnice în România în secolul al XIX-lea*, București, 2010, p. 139-152.

21. Scurtu, Sorin, *Militarii români în campania din 1913*, În: *Dobrogea model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 171-181.

22. Sîrbu, Ciprian-Marius, *Episcopii Râmnicului și viața politică românească în perioada 1859-1918*, în *Buridava* nr. 10/2012, p. 162-187.

23. Stan, Viorica; Stan, Florin, *Din istoria comunităților etnice dobrogene*, AAPIR (Anuarul Asociației profesorilor de istorie din România), 2008, 3, p. 8-23.

24. Șopu, Dumitru, *Școli românești în Dobrogea până la 1878*, în: *Dobrogea model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 95-101.

25. Ungureanu, George, *Frontiera româno-bulgară în Dobrogea și principiul etnic (1878-1940) (The Romanian-Bulgarian frontier in Dobrudgea and the ethnical*

principle (1878-1940). BȘSIP (Buletin științific. Studii istorice. Universitatea din Pitești. Facultatea de științe socio-umane. Pitești), 2004-2005, 3-4, p. 104-113.

26. Vochițu, Andrei, *Din acțiunile de luptă ale Marinei Militare întreprinse pe frontul din Dobrogea în 1916-1918*. În AMMR, 2009, 12, p. 129-137.

27. Zecheru, Dana, *Toponimia turcească în Dobrogea între realitate demografică și conservatorism lingvistic (Turkishtoponymy in Dobrudja, between demographic reality and linguistic conservatism)*. În: *Dobrogea model de conviețuire multietnică și multiculturală*, Constanța, 2008, p. 381-394.

VI. Periodice:

1. *Anuarul General al Dobrogei: Călăuză Administrativ-Comercială-Industrială*, Redacție Octavian Văleanu, Tipografia Comercială, Constanța, 1925.

2. *Anuarul Gimnaziului Principele Mihai din Hârșova (jud. Constanța): Anul școlar...*, 1922/1923, Ministerul Instrucțiunii Publice, Tipografie Institutul de Arte Grafice al Ziarului Dobrogea Jună, Hârșova.

3. *Anuarul liceului Principele Carol din Tulcea*, 1900-1901, Tipografie Dobrogea, Sava Donceff, Tulcea.

4. *Anuarul Școalei Elementare de Meserii Oltina*, 1904, Constanța, Ministerul Instrucțiunii Publice, tipografie Dobrogea Jună.

5. *Anuarul Școalei Normale „Dr. C. Angelescu” din Tulcea*, 1921/1922, întocmit de Virgil I. Helda, Tipografie Dobrogea CrumDonceff, Tulcea.

6. *Arhitectura tradițională din Dobrogea : Revistă de cercetare etnografică*, Muzeul de artă Populară Constanța, nr. 1, 2009, coord. Științific Maria Magiru, dir. gen., Constanța, 2009.

7. *Bibliografia Dobrogei*, Biblioteca Municipiului Constanța, Tipografia Tiparul, Constanța, 1969.

8. *Periodic Budgetul ... comunei urbane Tulcea*, Primăria comunei urbane Tulcea, Tipografia Dobrogea, 1900/1901, 1911/1912, 1915/1916, 1919/1929, 1925/1926, 1928, Tulcea.

9. *Budgetul General al Dobrogei pe anul 1879*, 1879, Tipografie Imprimeria Statului, București.

10. *Buletinul Camerei de comerț și industrie Circumscripția X. Constanța : Comerț, Industrie, Economie rurală, Transporturi, Navigațiune, Finanțe*, 1891-

1916, 1921-1944, Constanța, dir.: G.Christodorescu, Tipografia „Română”, „Victoria”, „Dobrogea Jună”, „Eminescu”.

11. *Colnicul Hora: revistă literară științifică*, 1906-1907, Tulcea, Tipografie Națională, Dobrogea Sava Donceff.

12. *Constanța Teatrală și Cinematografică*, 1925-1926, director-proprietar D. Tranulis, Constanța.

13. *Dobrogea economică, buletin al Camerei de Comerț și Industrie Constanța*, 1888-194?, bilunar, Tipografia „Lucrătorii Asociați” 1934/35-1936/39, Constanța.

14. *Dobrogea Jună, Organ al tinerimei dobrogene*, periodic, 1904-1916, 1918-1944, Constanța, București, schimbă subtitlul: de la 5 sept.1910 „*Organ al intereselor dobrogene*”, de la 1 ian.1916 „*Organ al Partidului Național Dobrogean*”, de la 17 nov.1917 „*Organ al revendicărilor naționale ale Dobrogenilor*”, de la 26/3 iun-13 mai „*Organ național-dobrogean*”, de la 23 aug.1920 „*Politică, economică, literară-independentă, zilnică*”, are supliment independent „*Dobrogea literară*” și supliment dependente „*Calendarul ziarului...*”, „*Calendarul eroilor dobrogeni*”.

15. *Dobrogea literară: organ național-liberal*, 1905-1908, 1910, dir. Sebastian Theodorescu, Tipografia „Națională”, „Dobrogea”, Tulcea.

16. *Dobrogea : Organ pentru propagarea ideii liberale și a drepturilor politice*, 1900-1906, dir. Petru Georgescu, Tipografia Dobrogea, Tulcea.

17. *Dobrogea economică: publicațiune bi-mensuală. Economie-comerț-finanțe-industrie-agricultură*, 1906, Tulcea, Tipografie Dobrogea Sava Donceff.

18. *Dobrogea nouă : Ziar independent al intereselor Dobrogei*, 1907-1908, Tipografie Dobrogea, Sava Donceff, Tulcea.

19. *Ecoul Tulcei: Politică, Economie, Comerț, Finanțe, Industrie, Agricultură*, 1908-1909, G.C. Ursachi, Tulcea, Tipografia „Dobrogea”.

20. *Îndrumarea: Revistă culturală*, 1923, Constanța, Tipografia Dobrogea Jună.

21. *Justiția Dobrogei: Revistă judiciară*, 1923, director I.C. Theodorescu-Valahu, Tipografia Dobrogea Jună, Constanța.

22. *Lupta: Organ al Partidului Național-Liberal din Tulcea*, 1909-1916, 1919-1928, 1934-1938, Tulcea, red. Resp. Av. Teodor Economu, Tipografia Națională, Dobrogea.

23. *Monitorul Comunal*, Primăria Municipiului Constanța, 1926, Tipografia ziarului *Dobrogea Jună*.

24. *Monitorul Județului Tulcea: ziar oficial de publicațiuni*, 1906-1907, 1908-1911, Tulcea, Tipografie Dobrogea Sava Donceff.
25. *Noua revistă a Dobrogei: agricolă, economică, industrială, științifică și literară*, red. I.M. Popeescu-Mehedințanu, 1901-1902, Tipografie Aurora, Constanța.
26. *Patria: Organ independent al intereselor dobrogene*, 1898, Tulcea, red. resp. și propr. N.G. Economu, Tipografia Dobrogea.
27. *Revista musulmanilor dobrogeni: Organ sătesc, instructiv și de apărare sub conducerea unui comitet*, 1928, prim redactor Cruțiu Delasăliște, Tipografie Dobrogea Jună, Constanța.
28. *Sanitarul: Organ al Serviciului sanitar al județului Prahova*, 1904-1913, dir. Al. L. Suceveanu, Tipografie Prahova, Națională, Dobrogea Sava Donceff, Ploiești, Tulcea, de la 1 aug.1905, cu subtitlul: „*Organ al serviciului sanitar [al] județului Tulcea*”, iar de la 1 febr.1907, cu subtitlul „*Ziar popular al Serviciului Sanitar al județului Tulcea pentru răspândirea sfaturilor igienice și medicale*”.
29. *Straja Tulcei: gazeta intereselor locale*, 1899-1900, Tulcea, Tipografie Dobrogea.
30. *Viitorul Tulcei*, 1902, Tulcea, Tipografie Dobrogea Sava Donceff.
31. *Vocea Dobrogei*, 1897-1898, dir. V.D.T. Răducănescu, Tulcea, de la 14 ian.1898, schimbă subtitlul: „*Ziar politic, literar și comercial*”.
32. Tribuna, anul XV, nr. 223, marți 1/14 octomvre 1911.
33. Unirea, anul XXII, nr. 136, marți 31 decemvre 1912.

VII. Webografie

1. http://digitoool.dc.bmms.ro:1801/view/action/singleViewer.do?dvs=1436050340079~484&locale=en_US&VIEWER_URL=/view/action/singleViewer.do?&DELIVERY_RULE_ID=10&application=DIGITOOL-3&forebear_coll=1574&frameId=1&usePid1=true&usePid2=true accesat 05.07.2015.
2. <http://www.digibuc.ro/colectii/monitorul-oficial-noiembrie-1878-c3173> accesat 05.07.2015.
3. <http://www.biserici.org/index.php?menu=BI&code=140> accesat 05.07.2015.
4. <http://www.muftiyat.ro/monumente/111-2/> accesat 05.07.2015.
5. <http://www.constanta.djc.ro/ObiectiveDetalii.aspx?ID=1067> accesat 05.07.2015.

6. <http://fototecaortodoxiei.ro/6-2041-preoti-din-dobrogea/album>.
7. <http://www.arhiepiscopiatomisului.ro/index.php/stiri/443-protopopul-nicolae-rascanu-primul-protopop-al-judetului-constantina-1879-1884>.
8. <http://www.black-sea.travel/preotul-crestin-care-predica-in-turca>.
9. <http://www.biblacad.ro/cataloage.html>.
10. <http://www.arhiepiscopiatomisului.ro/index.php/stiri/335-87-de-ani-de-la-moartea-primului-episcop-al-tomisului-ilarie-teodorescu>, Druche, Ionuț, accesat 23.06.2016.
11. Legea organică pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți, cum și a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române din 14 decembrie 1872, în Codul General al României, vol. II, „Legi uzuale” 1860-1903, de C. Hamangiu prim-procuror al Trbunalului Ilfov, editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1903, p. 1529-1534, p. 270-274; www.dacoromanica.ro, Biblioteca Digitală a Bucureștilor www.digibuc.ro, accesat 07.01.2016.
12. Lege asupra clerului mirean și seminariilor din 1 iunie 1893 cu modificările din 1 martie 1895, în Codul General al României, vol. II, „Legi uzuale” 1860-1903, de C. Hamangiu prim-procuror al Tribunalului Ilfov, editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1903, p. 2765-2777, p. 1506-1518; www.dacoromanica.ro, Biblioteca Digitală a Bucureștilor www.digibuc.ro, accesat 07.01.2016.
13. Lege pentru organizarea Dobrogei din 9 martie 1880 cu modificările din 30 martie 1886 în Codul General al României, vol. II, „Legi uzuale” 1860-1903, de C. Hamangiu prim-procuror al Trbunalului Ilfov, editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1903, p. 1831-1841, p. 572-582; www.dacoromanica.ro, Biblioteca Digitală a Bucureștilor www.digibuc.ro, accesat 07.01.2016.
14. Lege pentru regularea proprietății imobiliare în Dobrogea din 3 aprilie 1883, cu modificările din 1884, 1885, 1889 și 1893, în Codul General al României, vol. II, „Legi uzuale” 1860-1903, de C. Hamangiu prim-procuror al Trbunalului Ilfov, editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1903, p. 1938-1945, p. 679-686; www.dacoromanica.ro, Biblioteca Digitală a Bucureștilor www.digibuc.ro, accesat 07.01.2016.

VIII. Lucrări inedite

1. Aneculi, Victorița, *Ocupația germană în România între 1916 și 1918*, teză de doctorat, conducător științific prof. Univ. Dr. Ion Agrigoroaiei, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2013.
2. Bărbos, Dumitru, *Melchisedec Ștefănescu și raporturile româno-slave*, teză de doctorat, conducător științific prof. univ. dr. Onufrie Vințeler, Facultatea de Litere, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2011.
3. Costea, arhim. Pimen, *Opera omiletică, catehetică și pedagogică a Episcopului Melchisedec Ștefănescu*, teză de doctorat, 2012.
4. Calocan, Ioana - Laura, *Repere istorice în evoluția vieții religioase din Dobrogea, în perioada 1878-1950, din perspectiva presei*, teză de doctorat, conducător științific pr. prof. univ. dr. Nechita Runcan, susținută în cadrul Școlii Doctorale Teologie la Universitatea „Ovidius” din Constanța, 2014.
5. Mănăstireanu, Laurențiu, *Viața religioasă în nordul Dobrogei (1878-1918)*, teză de doctorat, conducător științific prof. univ. dr. Nicolae Bocșan, susținută în cadrul Școlii Doctorale Istorie, Civilizație, Cultură la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, 2014.
6. Bătrânac, Florin Dionisi, *Viața și administrația bisericească din Cadrilater în prima jumătate a secolului al XX-lea*, disertație, sub îndrumarea pr. prof. univ. dr. Adrian Gabor, susținută la Master Istorie și tradiție Creștină din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian” din Universitatea București, 2014.